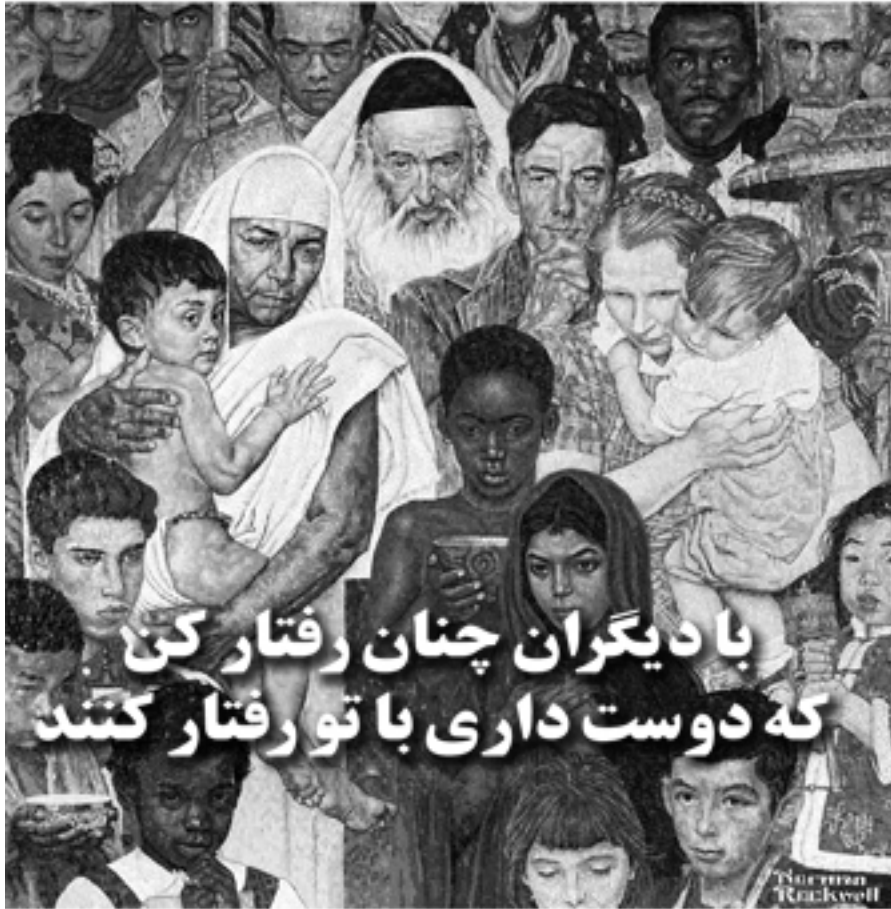

فصل ۶

حقوق بین الملل

حقوق بین الملل

از جمله فراگیرترین و نافذترین دستاوردهای سازمان ملل متحد تدوین مجموعه‌ای از حقوق بین‌الملل، یعنی کنوانسیون‌ها، معاهدات و معیارها بوده است که نقشی محوری در حمایت از توسعه اقتصادی و اجتماعی، و همچنین صلح و امنیت بین‌المللی ایفا می‌کنند. با وجود این که بسیاری از معاهدات تهیه شده به وسیله سازمان ملل مبنای حقوقی را تشکیل می‌دهند که بر روابط بین‌ملتها حاکم است اما تلاش سازمان ملل در این زمینه همیشه مورد توجه قرار نمی‌گیرد.

منشور ملل متحد به ویژه از سازمان می‌خواهد با شیوه‌های مسالمت‌آمیز، از جمله حکمیت و راه حل قضایی به حل اختلاف‌های بین‌المللی کمک کند (ماده ۳۳)، و توسعه و تدوین تدریجی حقوق بین‌الملل را تشویق کند (ماده ۱۳). سازمان ملل در طول سال‌ها بیش از ۵۰۰ موافقت‌نامه چندجانبه که به طیفی گسترده از مسائل مشترک بین کشورها رسیدگی می‌کنند، و برای کشورهایی که آنها را تصویب می‌کنند از نظر حقوقی الزام آور است، تدوین کرده است.

فعالیت‌های حقوقی سازمان ملل در زمینه‌های بسیاری پیشگامانه بوده، به مسائلی با ابعاد بین‌المللی، رسیدگی می‌کند. سازمان ملل در خط مقدم تلاش‌ها برای تامین مجموعه‌ای حقوقی در حوزه‌هایی مانند حفاظت از محیط زیست، نظارت بر کار مهاجران، مهار قاچاق مواد مخدر و مبارزه با تروریسم بوده است. این کار امروز در شرایطی ادامه دارد که قوانین بین‌المللی نقشی مرکزی‌تر بر محور طیفی گسترده‌تر از مسائل، از جمله قانون حقوق بشر، و قانون بشردوستانه بین‌المللی به عهده می‌گیرند. (برای سازمان ملل و حقوق بین‌الملل به www.un.org/law و برای اداره امور حقوقی سازمان ملل به <http://untreaty.un.org/ola> نگاه کنید)

حل قضایی اختلافات

دیوان بین‌المللی دادگستری رکن اصلی سازمان ملل برای حل اختلاف‌ها است. این نهاد، معروف به **دادگاه جهانی** که در ۱۹۴۶ تاسیس شد تا اکتبر ۲۰۰۷ درباره اختلاف‌هایی که کشورها برای حل آنها به آن متوسل شده بودند ۳۹ حکم صادر کرده و ۲۵ نظر مشورتی در پاسخ به تقاضاهای نهادهای مجاز سازمان ملل صادر کرده بود. به بیشتر پرونده‌ها، خود این دادگاه رسیدگی کرده، اما از ۱۹۸۱ شش پرونده به تقاضای طرف‌های دعاوی به شعبه‌های ویژه ارجاع شده است (به سایت دیوان در www.icj-cij.org نگاه کنید).

دیوان در قضاوت‌های خود به اختلاف‌های بین‌المللی در زمینه حقوق اقتصادی، حقوق عبور، عدم استفاده از زور، عدم مداخله در امور داخلی کشورها، روابط دیپلماتیک، گروگان‌گیری، حق پناهندگی و ملیت رسیدگی کرده است. کشورها در جست‌وجوی راه حلی بی‌طرفانه برای اختلاف‌های خود، بر مبنای قانون، چنین اختلاف‌هایی را در دیوان مطرح می‌کنند. دیوان با ارائه راه حل مسالمت‌آمیز برای مسائلی مانند مرزهای زمینی، محدوده‌های دریایی و حاکمیت ارضی اغلب کمک کرده است تا از تشدید مشاجرات پیشگیری شود.

دیوان در سال ۲۰۰۲ در پرونده‌ای معمولی مربوط به حقوق ارضی، اختلاف کامرون و نیجریه درباره حاکمیت بر شبه جزیره سرشار از نفت با کاسی، و سپس درباره کل مرزهای زمینی و دریایی بین این دو کشور را حل کرد. دیوان اوائل همان سال اختلاف بین اندونزی و مالزی را درباره

حاکمیت بر دو جزیره دریای Celebes حل کرد و آنها را به مالزی سپرد. دیوان در ۲۰۰۱ به اختلاف دریایی و زمینی بین قطر و بحرین که باعث تیرگی روابط آنها بود، خاتمه داد.

دیوان در ۱۹۹۹ اختلاف مرزی حساس بین بوتسوانا و نامیبیا را با صدور حکم مورد قبول دو کشور حل و در ۱۹۹۲ اختلافی تقریباً صد ساله بین السالوادور و هندوراس را بر طرف کرد که در ۱۹۶۹ باعث جنگی کوتاه اما خونین شده بود. دیوان در ۱۹۹۴ درباره پرونده ای که لیبی و چاد به آن ارجاع کرده بودند رای داد که مرز آنها براساس معاهده سال ۱۹۵۵ بین لیبی و فرانسه تعیین شده است. در نتیجه لیبی نیروهایش را از ناحیه‌ای در امتداد مرز جنوبی خود با چاد عقب برد.

پرونده‌های گوناگونی در پی مناقشات یا قیام‌های سیاسی به دیوان ارجاع شده است. ایالات متحده در ۱۹۸۰ پرونده‌ای به علت تصرف سفارت خود در تهران و بازداشت کارکنان آن مطرح کرد. دیوان حکم کرد ایران باید گروگان‌ها را آزاد کند، سفارت را برگرداند و خسارت بپردازد. اما پیش از این که دیوان مبلغ خسارت را تعیین کند، پرونده با توافق دو کشور پس گرفته شد. ایران در ۱۹۸۹ از دیوان خواست سرنگون کردن هواپیمای مسافربری ایران به وسیله کشتی جنگی ایالات متحده را محکوم کند و ایالات متحده را برای پرداخت غرامت به ایران مسئول بداند. این پرونده، به دنبال توافق درباره غرامت بین دو کشور، در سال ۱۹۹۶ بسته شد.

نیکاراگوآ در ۱۹۸۶ پرونده‌ای علیه ایالات متحده درباره حمایت واشنگتن از «کتر»های نیکاراگوآ به دیوان آورد. دیوان به این نتیجه رسید که ایالات متحده، با حمایت از کترها و مین‌گذاری در اطراف بندرهای نیکاراگوآ - که امکان توجیه آن به عنوان «دفاع از خود دسته جمعی» وجود نداشت - تعهدات حقوقی بین‌المللی خود را، برای عدم مداخله در امور کشوری دیگر، عدم استفاده از زور علیه کشوری دیگر، و عدم نقض حاکمیت آن، زیر پا نهاده است. دیوان، بر این اساس تصمیم گرفت ایالات متحده باید خسارت بپردازد. اما در ۱۹۹۱ پیش از تعیین مبلغ، نیکاراگوآ تقاضا کرد پرونده بسته شود.

لیبی در ۱۹۹۲ دو پرونده درباره تفسیر یا کاربرد کنوانسیون پیشگیری از اقدامات غیرقانونی علیه امنیت هواپیمایی کشوری، ناشی از سقوط پرواز ۱۰۳ پان امریکن در ۱۹۸۸ در لاکربی، اسکاتلند - علیه انگلیس و ایالات متحده - مطرح کرد. این پرونده‌ها به عنوان بخشی از توافقی بزرگتر بین طرفین در سپتامبر ۲۰۰۳ از دیوان پس گرفته شد.

بوسنی و هرزگوین در ۱۹۹۳ پرونده‌ای درباره اجرای کنوانسیون مربوط به پیشگیری و مجازات جنایت کشتار جمعی علیه جمهوری فدرال یوگسلاوی - «جمهوری صربستان» کنونی - درباره قتل عام‌هایی مطرح کرد که در صربرنیتسا، عمدتاً از ۱۳ تا ۱۶ ژوئیه ۱۹۹۵ انجام شد. دادگاه در حکم ۲۶ فوریه ۲۰۰۷ اعلام کرد محرز نشده است قتل عام‌ها به دستور، تحت کنترل، یا با اطلاع قبلی جمهوری فدرال یوگسلاوی صورت گرفته است. بنابراین، براساس حقوق بین‌الملل این جمهوری مرتکب کشتار جمعی نشده است.

با این حال دادگاه کشف کرد «مسئولان مدعی علیه هنگامی که نیروهای VRS - ارتش جمهوری صربسکا - تصمیم گرفتند منطقه بسته صربرنیتسا را تصرف کنند، نمی‌توانستند از خطر شدید کشتار جمعی ناآگاه بوده باشند.» با وجود این، «مسئولان مدعی علیه هیچ کاری برای پیشگیری از قتل عام‌های صربرنیتسا به عمل نیاوردند با این ادعا که قدرتی برای این کار نداشتند، ادعایی که با نفوذ شناخته شده

آنان بر VRS، به هیچ وجه هماهنگ نیست.» بنابراین، این اقدام نقض تعهدات آنان بر اساس کنوانسیون بود که می‌بایست هر اقدامی که می‌توانستند برای پیشگیری از کشتار جمعی انجام دهند. دیوان در ۱۹۹۶ اعتراض‌های ایالات متحده را به قضاوت خود در پرونده سال ۱۹۹۲ درباره نابود کردن سکوهای نفتی ایران به وسیله ناوهای جنگی ایالات متحده رد و نوامبر ۲۰۰۳ حکم کرد اقدام‌های ایالات متحده را نمی‌توان به عنوان اقدامی ضروری برای محافظت از منافع امنیت ملی خود توجیه کرد. اما چون آن اقدامات نقض تعهدات آن درباره آزادی تجارت به حساب نمی‌آمد، ادعاهای ایران برای خسارت را تایید نکرد. دیوان از تایید ادعای متقابل ایالات متحده نیز خودداری کرد.

کشورها غالباً سوال‌هایی مربوط به حقوق اقتصادی تسلیم می‌کنند. اسپانیا در ۱۹۹۵ در اوج اختلافی درباره محدوده ماهیگیری بین کانادا و اتحادیه اروپا، پس از این که کانادا یک کشتی ماهیگیری اسپانیا را در دریاهای آزاد توقیف کرد از کانادا شکایت داد. پرونده‌ای درباره حفاظت از محیط زیست به وسیله مجارستان و اسلواکی مطرح شد که مربوط به اختلاف درباره اعتبار معاهده سال ۱۹۹۷ آنها درباره ساخت سد در رودخانه دانوب بود. دیوان در ۱۹۹۷ اعلام کرد هر دو کشور تعهدات حقوقی خود را نقض کرده‌اند و از آنها خواست آن معاهده را اجرا کنند.

دادگاه ۸ اکتبر ۲۰۰۷ در پرونده‌ای که سال ۱۹۹۹ از سوی نیکاراگوآ علیه هندوراس در رابطه با مسائل حقوقی بین دو دولت درباره تعیین خطوط مرزی دریایی در دریای کارائیب تشکیل شده بود، رای داد که هندوراس بر قسمتی از جزایر مورد اختلاف (جزایر مرجانی بابل، ساوانا، پورت رویال و جنوب) حاکمیت دارد و درباره نقطه شروع و خط تعیین حدود مرز دریایی حکم و به طرفین دستور داد با حسن نیت و به امید توافق بر سر مسیر خطی بین نقطه‌نهایی کنونی و مرز خشکی بین هندوراس و نیکاراگوآ و نقطه شروع مرز دریایی بین آنها به گونه‌ای که اینک از سوی دادگاه تعیین شده، مذاکره کنند.

تعداد پرونده‌های قضایی که به دیوان تسلیم شده از دهه ۱۹۷۰ که در هر زمان یک یا دو پرونده در برنامه کار خود داشت به حد چشمگیری افزایش یافته است. در خلال دهه گذشته این تعداد حتی از ۲۰ پرونده فراتر رفته است. در پایان ۲۰۰۶، چهارده پرونده، از جمله دو پرونده در جریان، در برنامه کار دیوان قرار داشت.

نظریات مشورتی دیوان درباره مسائل گوناگون، از جمله، پذیرش به عضویت سازمان ملل، خسارت برای صدمات وارده هنگام خدمت در سازمان ملل، موقعیت ارضی صحرای غربی، هزینه‌های بعضی از عملیات حفظ صلح و، اخیراً، موقعیت گزارشگران حقوق بشر سازمان بوده است. دو نظر مشورتی که در سال ۱۹۹۶ به تقاضای مجمع عمومی و سازمان جهانی بهداشت اعلام شد، به قانونی بودن تهدید یا استفاده از سلاح‌های هسته‌ای مربوط می‌شد.

دیوان در ۱۹۷۱ در نظر مشورتی به تقاضای شورای امنیت، اعلام کرد ادامه حضور آفریقای جنوبی در نامیبیا غیر قانونی است و آفریقای جنوبی متعهد است تشکیلات خود را از آنجا برچیند و به اشغال آن خاتمه دهد یعنی راه را برای استقلال نامیبیا (در مارس ۱۹۹۰) هموار کند.

توسعه و تدوین حقوق بین‌الملل

مجمع عمومی کمیسیون حقوق بین‌الملل را ۱۹۴۷ تشکیل داد تا از توسعه تدریجی حقوق بین‌الملل و

تدوین آن حمایت کند. این کمیسیون سالانه تشکیل جلسه می‌دهد و متشکل از ۳۴ عضو منتخب مجمع عمومی برای دوره پنج ساله است. اعضای آن به صورت دسته جمعی نماینده نظام‌های حقوقی اصلی دنیا هستند و به عنوان کارشناسانی مستقل، نه به عنوان نمایندگان دولت‌های خود، خدمت و به طیفی گسترده از مسائل مربوط به تنظیم روابط بین کشورها رسیدگی می‌کنند. www.un.org/law/ilc

بیشتر کار کمیسیون شامل تهیه متون درباره جنبه‌های حقوق بین‌الملل است. بعضی از موضوع‌ها را کمیسیون انتخاب می‌کند، موضوع‌های دیگر را مجمع عمومی ارجاع می‌دهد. هنگامی که کمیسیون، اقدام درباره موضوعی را تکمیل می‌کند مجمع عمومی گاهی کنفرانسی بین‌المللی از نمایندگان تام‌الاختیار تشکیل می‌دهد تا پیش نویس را در کنوانسیون بگنجانند. کنوانسیون سپس به روی کشورها گشوده می‌شود تا رسماً با اجرای مفاد آن موافقت کنند. بعضی از این کنوانسیون‌ها اساس قوانین حاکم بر روابط بین کشورها را تشکیل می‌دهند. برای مثال:

- کنوانسیون مربوط به استفاده‌های غیر کشتیرانی از آبراه‌های بین‌المللی، مصوب ۱۹۹۷مجمع عمومی که ضوابط بهره‌برداری برابر و معقول از آبراه‌های مشترک بین دو یا چند کشور را تنظیم می‌کند.
- کنوانسیون مربوط به حقوق معاهدات بین کشورها و سازمان‌های بین‌المللی یا بین سازمان‌های بین‌المللی، مصوب کنفرانسی در وین (۱۹۸۶).
- کنوانسیون مربوط به اصل جانشینی دولت‌ها در رابطه با اموال، بایگانی‌ها و بدهی‌های کشورها، مصوب کنفرانسی در وین (۱۹۸۳).
- کنوانسیون مربوط به پیشگیری و مجازات جرایم علیه افراد تحت حمایت بین‌المللی، از جمله ماموران دیپلماتیک، مصوب مجمع عمومی (۱۹۷۳).
- کنوانسیون مربوط به حقوق معاهدات، مصوب کنفرانسی در وین (۱۹۶۹).
- کنوانسیون مربوط به روابط دیپلماتیک (۱۹۶۱) و کنوانسیون مربوط به روابط کنسولی (۱۹۶۳)، مصوب کنفرانس‌هایی در وین.

این کمیسیون در ۱۹۹۹ پیش‌نویس اعلامیه‌ای را به منظور جلوگیری از محرومیت افراد از داشتن کشور در موقعیت‌هایی مانند انحلال یک کشور یا جدا شدن یک سرزمین، تصویب کرد. مسئولیت کشورها موضوع مهم مطالعه این کمیسیون از نخستین اجلاس آن در ۱۹۴۹ بوده است. کمیسیون ۲۰۰۱ مطالعه خود را درباره این موضوع با تصویب پیش‌نویس ماده‌هایی درباره «مسئولیت کشورها برای اقدامات از نظر بین‌المللی نادرست» تکمیل کرد. این کمیسیون در ۲۰۰۱ پیش‌نویس مفادی را درباره پیشگیری از خسارت فرامرزی ناشی از فعالیت‌های خطرناک کرد.

کمیسیون در ۲۰۰۶ مجموعه‌ای از مفاد پیش‌نویسی را درباره محافظت دیپلماتیک تصویب کرد؛ مطالب اصلی پیش‌نویس درباره اختصاص ضروریان در مورد آسیب‌های فرامرزی ناشی از فعالیت‌های خطرناک است؛ و اصول راهنما قابل اعمال برای اعلامیه‌های یک جانبه از کشورهایی است که قادر به ایجاد تعهدات حقوقی هستند. کمیسیون در نخستین شورمجموعه‌ای از مفاد پیش‌نویس درباره قانون سفره‌های آبی فرامرزی تصویب کرد و به رسیدگی درباره موضوع «پراکندگی حقوق بین‌الملل: دشواری‌های ناشی از تنوع بخشی و گسترش حقوق بین‌الملل» - با توجه به گزارش و نتیجه‌گیری‌های گروه بررسی آن درباره این موضوع - خاتمه داد.

موضوعات دیگری که در حال حاضر در کمیسیون تحت بررسی است عبارتند از: حق شرط بر معاهدات؛ آثار مناقشات مسلحانه بر معاهدات؛ مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی؛ اخراج بیگانگان؛ تعهد به استرداد یا تعقیب قانونی؛ و منابع طبیعی مشترک.

حقوق تجارت بین‌الملل

کمیسیون حقوق تجارت بین‌الملل سازمان ملل (UNCITRAL) با تدوین کنوانسیون‌ها، قوانین الگو و نمونه، مقررات و رهنمودهای حقوقی که برای هماهنگی حقوق تجارت بین‌الملل طراحی شده، تجارت جهانی را تسهیل می‌کند. این نهاد ۶۰ کشوری، که مجمع عمومی آن رادر ۱۹۶۶ تأسیس کرد، نمایندگان مناطق جغرافیایی و نظام‌های اقتصادی و حقوقی اصلی جهان را گرد هم می‌آورد. این کمیسیون در طول سال‌ها نهاد حقوقی اصلی نظام ملل متحد در زمینه حقوق تجارت بین‌الملل شده است. بخش حقوق تجارت بین‌الملل دفتر امور حقوقی سازمان ملل به عنوان دبیرخانه آن خدمت می‌کند. www.uncitral.org

این کمیسیون در طول ۴۱ سال فعالیت، متون مورد پذیرش همگان تدوین کرده که در حوزه‌های گوناگون حقوق، مورد استناد هستند. این متون شامل موارد زیر است: مقررات حکمیت کمیسیون حقوق تجارت بین‌الملل سازمان ملل (۱۹۷۶)؛ مقررات مصالحه کمیسیون حقوق تجارت بین‌الملل سازمان ملل (۱۹۸۰)؛ کنوانسیون سازمان ملل درباره قراردادها برای فروش بین‌المللی کالا (۱۹۸۰)؛ حقوق الگو درباره حکمیت بازرگانی بین‌المللی کمیسیون حقوق تجارت بین‌الملل (۱۹۸۵)؛ حقوق الگوی کمیسیون حقوق تجارت درباره تهیه کالا، ساخت و خدمات (۱۹۹۴)؛ یادداشت‌های کمیسیون حقوق تجارت درباره سازمان دادن جریان دآوری (۱۹۹۶)؛ حقوق الگو درباره بازرگانی الکترونیک (۱۹۹۶) و حقوق الگوی UNCITRAL درباره ورشکستگی‌های فرامرزی (۱۹۹۷).

سایر متن‌های قابل ذکر عبارتند از: کنوانسیون مربوط به محدودیت زمانی در فروش بین‌المللی کالا (۱۹۷۴)؛ کنوانسیون سازمان ملل درباره حمل دریایی کالاها (مقررات هامبورگ) (۱۹۷۸)؛ کنوانسیون سازمان ملل درباره حواله‌ها و برات‌های بین‌المللی و سفته‌های بین‌المللی (۱۹۸۸)؛ راهنمای حقوقی کمیسیون حقوق تجارت درباره تدوین قراردادهای بین‌المللی برای ساختن آثار صنعتی (۱۹۸۸)؛ کنوانسیون سازمان ملل درباره مسئولیت متصدیان پایانه‌های حمل و نقل در تجارت بین‌الملل (۱۹۹۱)؛ راهنمای حقوقی کمیسیون حقوق تجارت درباره معاملات بین‌المللی کالا در برابر کالا (۱۹۹۲)؛ کنوانسیون سازمان ملل درباره ضمانت‌های مستقل و اعتبارنامه‌های آماده (۱۹۹۵)؛ راهنمای حقوقی کمیسیون حقوق تجارت درباره طرح‌های زیربنایی با منابع مالی خصوصی (۲۰۰۰)؛ کنوانسیون سازمان ملل درباره حواله‌های قابل وصول در تجارت بین‌الملل (۲۰۰۱)؛ حقوق الگوی کمیسیون حقوق تجارت درباره امضاهای الکترونیک (۲۰۰۱)؛ و حقوق الگوی کمیسیون حقوق تجارت درباره مصالحه بازرگانی بین‌الملل (۲۰۰۲)؛ و مفاد حقوق الگوی UNCITRAL درباره طرح‌های زیربنایی با تأمین مالی خصوصی (۲۰۰۳).

متونی که این اواخر به تصویب رسیده شامل راهنمای حقوقی UNCITRAL درباره حقوق ورشکستگی (۲۰۰۴)؛ کنوانسیون سازمان ملل درباره استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادها بین‌الملل (۲۰۰۵)؛ متن تجدیدنظر شده قانون الگوی UNCITRAL درباره حکمیت

بازرگانی بین‌المللی (۲۰۰۶)؛ و توصیه درباره تفسیر ماده II (۲) و ماده VII (۱) کنوانسیون مربوط به شناسایی و اجرای احکام حکمیت خارجی (۱۹۵۸)، مصوب ۲۰۰۶ UNCITRAL است. کار کنونی کمیسیون شامل تهیه پیش‌نویس سندی درباره حمل و نقل بین‌المللی کالاها از دریا و پیش‌نویس راهنمای حقوقی درباره معاملات تضمین شده و با وثیقه، کار درباره مسائل ورشکستگی در گروه‌های شرکت‌ها (گروه‌های شرکتی)؛ تجدیدنظر در حقوق الگوی UNCITRAL درباره تهیه و فراهم‌سازی و مقررات حکمیت UNCITRAL؛ و تالیف و انتشار سابقه و رویه قضایی درباره متون UNCITRAL، (CLOUT) است.

حقوق محیط زیست

سازمان ملل پیشگام توسعه و تدوین حقوق بین‌الملل مربوط به محیط زیست بوده، معاهده‌های مهمی را به وجود آورده که حمایت از محیط زیست را در همه جا افزایش داده است. برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد بسیاری از این معاهده‌ها را اجرا می‌کند و معاهده‌های دیگر را سایر نهادها، از جمله دبیرخانه‌های معاهده به اجرا در می‌آورند. www.unep.org/law . www.unep.org/dec

• کنوانسیون تالاب‌های دارای اهمیت بین‌المللی به ویژه به عنوان زیستگاه پرندگان آبی (۱۹۷۱) کشورهای طرف را متعهد می‌سازد از همه تالاب‌های خود مسئولانه استفاده کنند. این کنوانسیون به وسیله یونسکو ایجاد شد.

• کنوانسیون حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان (۱۹۷۲) کشورهای طرف را متعهد می‌سازد از نواحی طبیعی و فرهنگی منحصر به فرد حفاظت به عمل آورند. این کنوانسیون نیز با حمایت یونسکو تدوین شد.

• کنوانسیون تجارت بین‌المللی گونه‌های به خطر افتاده گیاهان و جانوران وحشی (۱۹۷۳) تجارت بین‌المللی گونه‌ها یا محصولات منتخب حیوانات و گیاهان وحشی را از طریق سهمیه بندی یا ممنوعیت مستقیم کنترل می‌کند تا بقای آنها را تضمین کند.

• هدف از تدوین کنوانسیون بن درباره محافظت از گونه‌های مهاجر حیوانات وحشی (۱۹۷۹)، و مجموعه‌ای وابسته از قراردادهای منطقه‌ای و مربوط به گونه‌های ویژه، حفظ گونه‌های مهاجر خشکی، دریایی و هوایی و زیستگاه آنها است.

• کنوانسیون آلودگی هوای فرامرزی دور برد (کنوانسیون باران اسیدی) (۱۹۷۹) و پروتکل‌های آن، که مذاکرات مربوط به آن تحت نظارت کمیسیون اقتصادی سازمان ملل برای اروپا انجام شد، کنترل و کاهش آلودگی هوا در اروپا و آمریکای شمالی را پیش‌بینی کرده است.

• کنوانسیون سازمان ملل درباره حقوق دریا (۱۹۸۲) مسایل گوناگون دریایی را به روشی فراگیر تنظیم می‌کند. این مسائل شامل حقوق دریا نوردی کشوری و نظامی؛ حفاظت از سواحل و محیط زیست دریایی؛ حقوق مربوط به منابع زنده و غیرزنده؛ و تحقیقات علمی دریایی است.

• کنوانسیون وین برای حفاظت از لایه اوزون (۱۹۸۵)، پروتکل مونترال (۱۹۸۷) و متمم‌های آن می‌کوشند خسارت به لایه اوزون را کاهش دهند که زندگی را در برابر تشعشعات زیانبار ماورای بنفش خورشید حفظ می‌کند.

• کنوانسیون بازل درباره کنترل نقل و انتقال فرامرزی مواد زائد خطرناک و نابود کردن آنها (۱۹۸۹) و متمم آن کشورهای طرف را متعهد می‌سازد حمل و نقل و جا به جایی مواد زائد خطرناک از مرزها را کاهش دهند؛ مقدار و سمیت ایجاد شده به وسیله مواد زائد خطرناک را به حداقل برسانند؛ و تضمین کنند مدیریت آنها در رابطه با محیط‌زیست درست و تا حد امکان به منبع تولید نزدیک باشد. کشورهای طرف ۱۹۹۹ پروتکلی درباره مسئولیت و خسارت ناشی از نقل و انتقال مرزی مواد زائد خطرناک تصویب کردند.

• صندوق چند جانبه برای اجرای پروتکل مونترال (۱۹۹۱) ایجاد شد تا به کشورهای در حال توسعه طرف پروتکل مونترال که مصرف و تولید سرانه سالانه مواد نابود کننده اوزون آنها کمتر از ۰/۳ کیلوگرم است. - معروف به کشورهای ماده ۵ - کمک شود از مقررات کنترل آن پیروی کنند. کمک‌ها به صندوق چند جانبه از کشورهای غیر ماده ۵ بر اساس مقیاس ارزیابی‌های سازمان ملل تعیین می‌شود.

• هدف از تدوین قرارداد محافظت از حیوانات پستاندار دریاها و بالتیک و شمال (۱۹۹۱) که تحت نظارت کنوانسیون گونه‌های مهاجر منعقد شد، حمایت از همکاری نزدیک بین طرف‌ها، با نظری به دستیابی و حفظ موقعیتی مناسب محافظت حیوانات پستاندار کوچک است. کشورهای طرف موظف هستند در محافظت و مدیریت، پژوهش و تحقیق، کاهش آلودگی و اطلاعات همگانی مربوط به زیست بوم شرکت کنند.

• کنوانسیون تنوع زیستی (۱۹۹۲) می‌کوشد تنوع زیستی را حفظ کند، از استفاده قابل دوام اجزای آن حمایت، و تقسیم منصفانه مزایای ناشی از استفاده از منابع ژنتیک را تشویق کند. پروتکل کار تاجانی ایمنی زیستی آن (۲۰۰۰) می‌کوشد از تنوع زیستی در برابر خطرهایی بالقوه حمایت کند که ممکن است به وسیله ارگانیزم‌های زنده تغییر یافته ایجاد شوند که از فن‌آوری زیستی مدرن ناشی می‌شوند. این پروتکل روش توافقی برای اطلاع دادن از پیش به وجود می‌آورد تا تضمین شود به کشورها از قبل هشدار کتبی و اطلاعات لازم برای اتخاذ تصمیم‌های آگاهانه، پیش از توافق درباره نخستین مورد وارد کردن ارگانیزم‌های زنده تغییر یافته، را می‌دهد که قرار است آگاهانه در محیط زیست عرضه شوند.

• کنوانسیون چارچوب درباره تغییر آب و هوا (۱۹۹۲) کشورهای طرف را متعهد می‌سازد انتشار گازهای گلخانه‌ای را کاهش دهند، گازهایی که باعث گرم شدن جهان و مشکلات جوی مربوطه می‌شوند. پروتکل کیوتو مربوط به این کنوانسیون (۱۹۹۷) واکنش بین‌المللی به تغییرات اقلیمی را، با فراخوان کشورهای صنعتی برای تحقق هدف‌های الزام‌آور حقوقی مربوط به انتشار گازهای گلخانه‌ای در طول دوره ۲۰۰۸-۲۰۱۲، تقویت می‌کند. این پروتکل همچنین چند ساز و کار به وجود می‌آورد که تا حدی انعطاف پذیری را در این زمینه میسر می‌سازد که کشورهای صنعتی چگونه انتشار گازهای گلخانه‌ای خود را کاهش می‌دهند و اندازه‌گیری می‌کنند.

• کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با بیابان‌زایی در کشورهای دچار خشکسالی شدید و یا بیابان‌زایی، به ویژه در آفریقا (۱۹۹۴) می‌کوشد از همکاری بین‌المللی برای اقدام در زمینه مبارزه با بیابان‌زایی حمایت و عوارض خشکسالی را کاهش دهد.

• قرارداد محافظت از جانوران پستاندار در دریای سیاه، مدیترانه و منطقه مجاور اقیانوس اطلس (۱۹۹۶) می‌کوشد خطرهایی که نهنگ‌ها و فک‌ها را در دریای مدیترانه و دریای سیاه تهدید می‌کنند، کاهش دهد. این قرارداد ایجاب می‌کند کشورها برنامه محافظتی مشروحی را برای پستانداران دریایی اجرا کنند، از جمله با وضع قانون ممنوعیت شکار عمدی پستانداران دریایی؛ اتخاذ تدابیری برای

کاهش صید تصادفی آنها؛ و ایجاد مناطق حفاظت شده.

• کنوانسیون رتردام درباره روال موافقت با آگاهی قبلی درباره بعضی از مواد شیمیایی وآفت کش‌های خطرناک در تجارت بین‌المللی (۱۹۹۸) صادرکنندگان مواد شیمیایی یا حشره‌کش‌های خطرناک را موظف می‌سازد درباره خطرهای بالقوه آن ماده برای بهداشت و محیط زیست به کشور واردکننده اطلاعات بدهند.

• هدف کنوانسیون استکهلم درباره آلاینده‌های ارگانیک پایدار (۲۰۰۱) کاهش و حذف پخش بعضی از حشره‌کش‌ها، مواد شیمیایی و محصولات فرعی صنعتی بسیار سمی - مانند ددت، پی‌سی‌بی‌ها و دیوکسین - است که به سرعت جابه‌جا و در زنجیره غذایی ترکیب می‌شوند.

* توافق‌نامه ASEAN درباره آلودگی فرامرزی ناشی از دود (۲۰۰۲) برای پیشگیری از تکرار انتشار دود خفه‌کننده ناشی از آتش‌سوزی جنگل وضع شد که در ۱۹۹۷ و ۱۹۹۸ جنوب شرقی آسیا را گرفتار کرد. کشورهای طرف به نظارت، ارزیابی، پیشگیری، آمادگی، امکان واکنش اضطراری ملی به آتش‌سوزی جنگل و آلودگی ناشی از دود، و به ارائه کمک، متعهد شدند. آتش‌سوزی‌های ۹۸-۱۹۹۷، ده میلیون هکتار از جنگل‌های اندونزی - از مراکز تنوع زیستی جهان - را نابود کرد و بیش از ۲۰ میلیون نفر را در معرض خطر آلودگی جوی بسیار خطرناک قرار داد.

برنامه دریاهای منطقه‌ای UNEP به بیش از ۱۴۰ کشور شرکت‌کننده در ۱۳ منطقه کمک می‌کند به نابودی شتابان اقیانوس‌ها و نواحی ساحلی از طریق مدیریت پایدار و استفاده از محیط‌زیست دریایی و ساحلی رسیدگی کنند. این نهاد در بیشتر موارد این کار را بر مبنای چارچوب حقوقی قوی به شکل کنوانسیون منطقه‌ای و پروتکل‌های مربوطه درباره مشکلات و مسائل خاص انجام می‌دهد. شرکای سازمان ملل شامل UNDP، فائو، کمیسیون بین‌المللی اقیانوس‌شناسی یونسکو، IMO و IAEA است. (www.unep.org/regionalseas).

حقوق دریاهای

کنوانسیون مربوط به قانون دریاهای سازمان ملل از فراگیرترین اسناد حقوق بین‌الملل است. ماده ۳۲۰ ماده ۹ و ۹ متعمم آن شامل رژیم حقوقی همه جانبه‌ای برای اقیانوس‌ها و دریاهای است که مقررات حاکم بر کلیه فعالیت‌ها در اقیانوس‌ها و استفاده از منابع آنها - از جمله دریانوردی، پرواز برفراز آب‌ها، اکتشاف و بهره‌برداری از مواد معدنی دریاهای، حفاظت و مدیریت منابع زنده، حمایت و محافظت از محیط‌زیست دریایی، و پژوهش علمی دریایی را دربر می‌گیرد.

. این کنوانسیون این اندیشه را می‌پذیرد که همه مشکلات محیط اقیانوس‌ها ارتباط نزدیک دارند و لازم است به صورت یک مجموعه به آنها رسیدگی شود. این کنوانسیون مربوط به دریاهای مقررات سنتی برای استفاده از اقیانوس‌ها، و همچنین مقررات جدید حاکم بر مسائل در حال ظهور را در یک مجموعه گرد آورده است، مجموعه‌ای منحصر به فرد که عموماً به آن به عنوان « حقوق اساسی اقیانوس‌ها» اشاره می‌شود. www.un.org/Depts/los

این امر که همه فعالیت‌ها در اقیانوس‌ها و دریاهای باید مطابق با مفاد کنوانسیون انجام شود، که اقتدار آن بر پذیرش تقریباً همگانی آن استوار است، امری مورد پذیرش همگان است. تاسپتامبر

۲۰۰۷ کنوانسیون ۱۵۵ کشور طرف، از جمله جامعه اروپا، داشت، و کشورهای دیگر در فرآیند این کار هستند. تقریباً همه کشورها آن را به رسمیت شناخته و از مفاد آن پیروی می‌کنند.

تأثیر کنوانسیون

کشورها از طریق قوانین و تصمیم‌گیری‌های مربوطه ملی و بین‌المللی این کنوانسیون را همواره به عنوان سند حقوقی بین‌المللی شاخص در این حوزه تایید کرده‌اند. جامعیت آن باعث پذیرش تقریباً همگانی بعضی از مفاد اصلی آن شده است از جمله: پذیرش ۱۲ مایل دریایی به عنوان محدوده دریای ساحلی؛ حدود اختیارات کشورهای ساحلی در زمینه منابع «منطقه اقتصادی انحصاری» تا محدوده ۲۰۰ مایل دریایی؛ و حدود اختیارات آنها بر منابع فلات قاره تا فاصله ۲۰۰ مایلی یا، در شرایطی خاص، فراتر از محدوده‌های آن منطقه گسترش می‌یابد. این کنوانسیون همچنین در زمینه دریانوردی باعث ثبات شده، یعنی حق عبور بی‌خطر از ساحل دریاها، و حق عبور ترانزیت از تنگه‌های باریک مورد استفاده کشتیرانی بین‌المللی، مسیرهای دریایی از طریق آب‌های مجمع‌الجزایر، و آزادی دریانوردی در منطقه انحصاری اقتصادی را تثبیت کرده است. مجمع عمومی در ۱۹۹۴ با تصویب موافقت‌نامه مربوط به اجرای قسمت یازدهم این کنوانسیون، و حذف بعضی از موانع مربوط به ناحیه بستر دریاها که مانع امضای آن به وسیله کشورهای عمدتاً صنعتی شده بود، پذیرش تقریباً جهانی آن را تسهیل نمود. بخش یازدهم توافق‌نامه با داشتن بیش از ۱۳۰ کشور طرف تا سپتامبر ۲۰۰۷، از پذیرش گسترده‌ای برخوردار است.

کنوانسیون همچنین برای مفاد آن درباره حقوق کشورهای ساحلی، در اعمال حوزه حاکمیت خود، برای تنظیم، اجازه دادن و انجام تحقیقات علمی دریایی، همچنین وظایف آنها در ارتباط با پیشگیری، کاهش و کنترل آلوده کردن محیط زیست دریایی، و درباره حقوق کشورهای فاقد دسترسی به دریا برای مشارکت در بهره‌برداری از منابع زنده دریایی و مناطق اقتصادی انحصاری کشورهای ساحلی پذیرفته شده است. به علاوه کنوانسیون به عنوان چارچوب و بنیادی برای هر مصوبه دیگری به رسمیت شناخته شده که در صدد روشن کردن بیشتر حقوق و تعهدات کشورها در اقیانوس‌ها باشد.

در این خصوص، موافقت‌نامه ۱۹۹۵ درباره ذخایر ماهی‌های آب‌های مرزی بین‌المللی و ذخایر ماهی‌های مهاجر، مفاد کنوانسیون مربوط به ذخایر این ماهی‌ها را، با تعیین رژیم قانونی برای محافظت و مدیریت آنها، اجرا می‌کند. این موافقت‌نامه کشورها را ملزم می‌سازد در تصویب تدابیری برای تضمین پایداری آنها در طولانی مدت و حمایت از بهره‌برداری بهینه از آنها همکاری کنند. موافقت‌نامه برای اتخاذ نگرشی پیشگیرانه و اکوسیستمی در زمینه مدیریت شیلات و ماهیگیری، و برای اعمال تدابیر مدیریتی و محافظتی بر مبنای بهترین مدارک علمی موجود پیش‌بینی‌های لازم را کرده است. کشورها همچنین ملزم هستند برای دستیابی به سازگاری تدابیر در مورد این ذخایر برای نواحی تحت حاکمیت ملی و آب‌های بین‌المللی مجاور همکاری کنند. تا سپتامبر ۲۰۰۷ این توافق‌نامه ۶۷ کشور طرف داشت.

نهادهای تاسیس شده بر اساس کنوانسیون

این کنوانسیون سه رکن ویژه تاسیس کرد تا به جنبه‌های گوناگون حقوق دریاها رسیدگی کنند.

نهاد بین‌المللی بستر دریا سازمانی است که کشورهای طرف از طریق آن فعالیت‌های مربوط به منابع معدنی بستر عمیق دریا در حوزه بستر دریاهای بین‌المللی، فراتر از محدوده‌های قلمرو ملی، را سازمان می‌دهند و کنترل می‌کنند. این نهاد که ۱۹۹۴ تاسیس شد در کینگستون، جامائیکا قرار دارد. www.isa.org.jm

این نهاد در ۲۰۰۲ مقرراتی درباره کاوش و اکتشاف برای نودول‌های چند فلزی در «ناحیه» Area (که به عنوان «بستر دریا و کف اقیانوس و زیر خاک، فراتر از محدوده‌های قلمرو ملی» تعریف شده است) را تصویب کرد.

به دنبال تصویب این مقررات، که شامل مفاد استاندارد درباره قراردادهای اکتشاف است، نخستین قراردادهای ۱۵ ساله برای اکتشاف نودول‌های چند فلزی در بستر عمیق دریاها ۲۰۰۱ با سرمایه‌گذاران پیشگام به ثبت رسیده به شرح زیر به امضا رسید: شرکت دولتی Yuzhmoregeologiya (فدراسیون روسیه)؛ سازمان مشترک Interoceanmetal (کنسرسیومی تشکیل شده به وسیله بلغارستان، کوبا، جمهوری چک، لهستان، فدراسیون روسیه و جمهوری اسلواک)؛ جمهوری کره؛ انجمن توسعه و تحقیقات مواد معدنی اقیانوس، چین (COMRA)، انستیتیوی تحقیقات برای اکتشافات دریایی فرانسه (IFREMER) / انجمن فرانسوی تحقیقات و مطالعات درباره نودول (AFERNOD)؛ شرکت توسعه منابع اعماق اقیانوس (ژاپن - DORD)؛ واداره توسعه اقیانوس، هند. در ۲۰۰۶ قراردادی بین نهاد بین‌المللی بستر دریا و آلمان، از طرف موسسه فدرال برای علوم زمینی و منابع طبیعی این کشور امضا شد. سرمایه‌گذاران پیشگام، شرکت‌های دولتی یا کنسرسیوم‌های چند ملیتی هستند - که با توجه به انجام فعالیت‌های اکتشافی و مشخص کردن ذخایر از نظر اقتصادی قابل بهره‌برداری نودول‌های چند فلزی در «ناحیه» پیش از تصویب کنوانسیون - به آنها در اعطای اختیار تولید نسبت به سایر متقاضیان، به استثنای خود «ایترپرایز» حق تقدم داده شد. ایترپرایز ارگان نهاد بین‌المللی بستر دریا است که فعالیت‌هایی در «ناحیه»، آن گونه که در کنوانسیون مشخص شده، - و همچنین حمل و نقل، پردازش و بازاریابی مواد معدنی به دست آمده از «ناحیه» - انجام می‌دهد. وظایف این شرکت را در حال حاضر کمیسیون حقوقی و فنی نهاد انجام می‌دهد.

دیوان بین‌المللی برای حقوق دریاها، که از سال ۱۹۹۶ فعالیت می‌کند، برای حل اختلاف‌های مربوط به تفسیر یا کاربرد کنوانسیون تاسیس شد www.itlos.org. این دادگاه متشکل از ۲۱ قاضی انتخابی کشورهای طرف در بندر هامبورگ، آلمان واقع شده و نخستین تقاضا برای تشکیل پرونده رادر ۲۰۰۱ دریافت کرد.

تا سپتامبر ۲۰۰۷، ۱۵ پرونده به دادگاه تسلیم شده که بیشتر آنها خواهان آزادی فوری کشتی‌ها و خدمه بودند که ظاهراً به علت نقض مفاد کنوانسیون توقیف شده بودند. بعضی از پرونده‌ها مانند شکایت نیوزیلند از ژاپن و استرالیا از ژاپن، مربوط به ذخایر ماهی‌های تن باله آبی، درباره محافظت از منابع زنده بوده است. پرونده دیگر شکایت ایرلند از انگلیس درباره پیشگیری از انتقال آلودگی از خشکی به دریا از کارخانه‌ای بود که برای تبدیل سوخت هسته‌ای مصرف شده به سوختی تازه موسوم به «سوخت اکسید مخلوط» طراحی شده بود. از این ۱۵ پرونده، تنها پرونده‌ای که در دفتر ثبت دعاوی

حقوقی دادگاه باقی است شکایت شیلی از اتحادیه اروپاست که به ذخایر شمشیرماهی در جنوب شرقی اقیانوس آرام مربوط می‌شود.

هدف کمیسیون محدوده‌های فلات قاره تسهیل اجرای کنوانسیون با توجه به ترسیم محدوده‌های فلات قاره در زمانی است که قسمت زیر آب رفته خاک یک کشور ساحلی فراتر از ۲۰۰ مایل دریایی از خط ساحلی آن - که به عنوان حداقل فاصله قانونی براساس این کنوانسیون تعیین شده - گسترده شده باشد. براساس ماده ۷۶ کنوانسیون کشور ساحلی می‌تواند محدوده‌های بیرونی فلات قاره قانونی خود را در چنین مواردی از طریق اعمال فرمول‌های فنی و علمی مشخص شده تعیین کند.

کمیسیون، نخستین اجلاس خود را در ۱۹۹۷ در مقر سازمان ملل تشکیل داد. ۲۱ عضو آن، که به وسیله کشورهای طرف کنوانسیون انتخاب می‌شوند، در موقعیت شخصی خود خدمت می‌کنند. آنان کارشناسان رشته‌های زمین‌شناسی، ژئوفیزیک، آب شناسی، و زمین‌سنجی هستند. کمیسیون، نخستین تقاضای یک کشور طرف، فدراسیون روسیه، را دسامبر ۲۰۰۱ دریافت کرد. از آن زمان (تا سپتامبر ۲۰۰۷) برزیل، استرالیا، ایرلند، نیوزیلند، نروژ، فرانسه، و مشترکا به وسیله فرانسه، ایرلند، اسپانیا و انگلیس شکایت‌هایی تسلیم شده است. www.un.org/Depts/los/clcs_new/clcs_home.htm

جلسات کشورهای طرف و فرایندهای مجمع عمومی

اگرچه این کنوانسیون، تشکیل کنفرانس ادواری کشورهای طرف را پیش‌بینی نکرده، اجلاس سالانه کشورهای طرف که به وسیله دبیرکل تشکیل می‌شود، به عنوان مجمعی خدمت کرده که در آن درباره مسائل مورد علاقه بحث شده است. این علاوه بر وظایف اداری محول شده به آن، مانند انتخاب اعضای دادگاه و کمیسیون، و سایر اقدامات اداری و بودجه‌ای است. به همین ترتیب، دبیرکل جلسات مشورتی غیررسمی سالانه کشورهای طرف توافق‌نامه سازمان ملل در زمینه ذخایرماهی‌ها را از زمان رسمیت یافتن آن در ۲۰۰۱ تشکیل داده تا برای اجرای آن نظارت کند و کنفرانس بررسی رادر مه ۲۰۰۶ تشکیل داد تا تأثیر آن را ارزیابی کند.

مجمع عمومی وظیفه‌ای نظارتی در رابطه با امورات اقیانوس‌ها و حقوق دریاها انجام می‌دهد. مجمع در ۲۰۰۰ یک فرآیند مشورتی نامحدود و غیررسمی برای تسهیل بررسی سالانه خود از تحولات در این زمینه ایجاد کرد. این فرآیند، که سالانه برگزار می‌شود، درباره مسائل ویژه با تأکید بر شناسایی حوزه‌هایی که هماهنگی و همکاری بین دولت‌ها و کارگزاری‌ها باید بیشتر شود پیشنهادهایی به مجمع می‌دهد. چنین موضوعاتی شامل ایمنی دریانوردی، و محافظت از نظام‌های زیست آسب‌پذیر دریایی بوده است. این فرآیند مشورتی، که در اصل برای سه سال تشکیل شد، به دلیل نتایج مثبتی که به آنها دست یافته دوبار برای دوره‌های سه ساله دیگر تمدید شده است.

مجمع عمومی در ۲۰۰۴ گروه کاری نامحدود غیررسمی ویژه‌ای برای مطالعه مسائل مربوط به محافظت و استفاده پایدار از تنوع بیولوژیک دریایی فراتر از حوزه‌های حاکمیت ملی تشکیل داد. این گروه کاری در ۲۰۰۶ و ۲۰۰۸ تشکیل جلسه داد.

حقوق بین‌الملل بشردوستانه

حقوق بین‌الملل بشردوستانه شامل اصول و مقرراتی است که روش‌ها و شیوه‌های جنگ، و همچنین حمایت بشردوستانه از مردم غیرنظامی، جنگجویان بیمار و مجروح، و زندانیان جنگی را تنظیم می‌کند. اسناد عمده در این زمینه شامل کنوانسیون ژنو برای حمایت از قربانیان جنگ (۱۹۴۹) و دو پروتکل الحاقی است که در ۱۹۷۷ تحت نظارت کمیته بین‌المللی صلیب سرخ منعقد شد. www.icrc.org

سازمان ملل نقشی برجسته در تلاش‌ها برای پیشبرد حقوق بین‌الملل بشردوستانه را عهده گرفته است. شورای امنیت به حد روزافزونی در حمایت از غیرنظامیان در مناقشات مسلحانه درگیر شده، و به حمایت از حقوق بشر و حفاظت از کودکان در جنگ‌ها پرداخته است. تشکیل دادگاه‌های بین‌المللی کیفری برای یوگسلاوی سابق و رواندا، نه تنها به تضمین پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری، بلکه به تقویت و شناخت گسترده‌تر حقوق بشر دوستانه نیز کمک می‌کند. این امر در مورد دادگاه‌هایی که با حمایت سازمان ملل تشکیل شده‌اند، از جمله دادگاه ویژه برای سیرالئون و شعبه‌های فوق‌العاده در دادگاه‌های کامبوج هم صدق می‌کند.

مجمع عمومی، به عنوان گردهمایی سیاسی سازمان ملل، به تدوین تعدادی از این اسناد کمک کرده است. از جمله کنوانسیون پیشگیری و مجازات جنایات کشتار جمعی (۱۹۴۸)؛ کنوانسیون عدم امکان استفاده از مقررات مرور زمان در مورد جنایات جنگی و جنایات علیه بشریت (۱۹۴۸)؛ کنوانسیون ممنوعیت و محدودیت‌های استفاده از بعضی از سلاح‌های متعارف که ممکن است به شدت زیانبار بوده یا عوارض همگانی داشته باشند (۱۹۸۰) و پنج پروتکل آن؛ و اصول همکاری بین‌المللی در شناسایی، دستگیری، استرداد و مجازات مجرمان جنایات جنگی و جنایات علیه بشریت است که مجمع عمومی سال ۱۹۷۳ آنها را تصویب کرد.

مجمع عمومی برای تشکیل کنفرانسی دیپلماتیک نیز تسهیلاتی به وجود آورد که اساسنامه رم دیوان کیفری بین‌المللی را در ۱۹۹۸ تصویب کرد. حتی پیش از این رویداد تاریخی، کمیسیون مقدماتی برای تشکیل دیوان در باره «عناصر جنایات» در زمینه کشتار جمعی، جنایات جنگی و جنایات علیه بشریت فراهم کرده بود که این مساعدتی مهم به حقوق بین‌الملل بشردوستانه بود.

دادگاه‌های بین‌المللی

نقض گسترده حقوق بین‌الملل بشردوستانه در یوگسلاوی سابق و رواندا، شورای امنیت را برآن داشت دو دادگاه بین‌المللی برای تعقیب مسئولان چنین تخلف‌هایی تشکیل دهد. این دو دادگاه براساس فصل هفتم منشور ایجاد شدند که به تدابیر اجرایی، مربوط می‌شود و ارکان وابسته به شورا هستند.

- **دادگاه کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق**، تاسیس ۱۹۹۳، از چهار شعبه (سه شعبه برای محاکمه بدوی و یکی برای استیناف)، دادستانی و بایگانی تشکیل شده است. این دادگاه بر اساس قانون موضوعه خود می‌تواند چهار نوع جرم را تحت پیگرد قرار دهد: نقض شدید کنوانسیون‌های ژنو، نقض قوانین یا رسوم جنگ؛ کشتار جمعی؛ و جنایات علیه بشریت. محل این دادگاه شهر لاهه، هلند است. www.un.org/icty
- **دادگاه کیفری بین‌المللی برای رواندا**، تاسیس ۱۹۹۴، از چهار شعبه (سه شعبه برای محاکمه بدوی و یک شعبه برای استیناف)، دادستانی و بایگانی تشکیل شده است. این دادگاه که حکم ۱۹۹۸ آن نخستین حکم محکومیت کشتار جمعی به وسیله یک دادگاه بین‌المللی بود، در آروشا، تانزانیا و

دفتر دادستان آن در کیگالی، رواندا قرار دارد. www.ictor.org

دادگاه ویژه برای سیرالئون، نهاد قضایی مستقلی است که ژانویه ۲۰۰۲ در پی توافق بین دولت سیرالئون و سازمان ملل تشکیل شد تا افرادی که بیشترین مسئولیت را در ارتکاب جنایات علیه بشریت، جنایات‌های جنگی و سایر موارد نقض حقوق بین‌الملل بشردوستانه دارند، و از ۳۰ نوامبر ۱۹۹۶ براساس قوانین سیرالئون مرتکب جنایاتی در این کشور شده‌اند، محاکمه کند. محل آن در فریتاون، سیرالئون است. دبیرکل سازمان ملل، دادستان و مسئول بایگانی وثبت و دبیرکل و دولت سیرالئون، قضات محاکمات بدوی و استیناف آن را منصوب می‌کنند www.sc-sl.org

شعبه فوق‌العاده در دادگاه‌های کامبوج به قوه قضاییه کنونی این کشور وابسته است. این شعبه برای تعقیب کیفری رهبران سابق خمر سرخ برای نقش ظاهری آنان در کشتار جمعی و جنایات علیه بشریت، از جمله مرگ حدود یک میلیون و ۷۰۰ هزار نفر، بین ۱۷ آوریل ۱۹۷۵ و ۶ ژانویه ۱۹۷۹ تشکیل شد. شعبه فوق‌العاده با ۱۷ قاضی ملی و ۱۲ قاضی و دادستان بین‌المللی همچنین مأموریت دارد مسئولان نقض شدید کنوانسیون‌های ۱۹۴۹ ژنو و سایر جنایات تعریف شده در قوانین کامبوج را محاکمه کند، که دادگاه‌های فوق‌العاده براساس آنها ایجاد شده‌اند، از جمله جنایت، شکنجه، آزارهای دینی، از بین بردن آثار فرهنگی در جریان مناقشه مسلحانه، و نقض کنوانسیون وین درباره محافظت از دیپلمات‌ها. این شعبه نخستین ادعا نامه خود را ۳۱ ژوئیه ۲۰۰۷ صادر کرد. www.eccc.gov.kh

تروریسم بین‌المللی

سازمان ملل همواره به مساله تروریسم، در سطح حقوقی و سیاسی رسیده‌گی کرده است. سازمان ملل و نهادهای وابسته به آن - مانند سازمان بین‌المللی هواپیمایی غیرنظامی، سازمان بین‌المللی دریانوردی و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی - در گستره حقوقی، مجموعه‌ای از قراردادهای بین‌المللی به وجود آورده‌اند که اسناد حقوقی پایه‌ای علیه تروریسم را تشکیل می‌دهند. این اسناد عبارتند از:

- کنوانسیون مربوط به خلاف‌ها و بعضی اقدامات ارتكابی در هواپیما (توکيو، ۱۹۶۳).
- کنوانسیون پیشگیری از ضبط غیرقانونی هواپیماها (لاها، ۱۹۷۰).
- کنوانسیون پیشگیری از اقدامات غیرقانونی علیه ایمنی هواپیمایی کشوری (مونترال، ۱۹۷۱).
- کنوانسیون پیشگیری و مجازات جرایم علیه اشخاصی که تحت حمایت بین‌المللی قرار دارند، از جمله عوامل دیپلماتیک (نیویورک، ۱۹۷۳).
- کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای (وین، ۱۹۸۰).
- پروتکل پیشگیری از اقدامات خشن غیرقانونی در فرودگاه‌های غیرنظامی بین‌المللی (مونترال، ۱۹۸۸).
- کنوانسیون پیشگیری از اقدامات غیرقانونی علیه ایمنی کشتیرانی (رم، ۱۹۸۸).
- پروتکل پیشگیری از اقدامات غیرقانونی علیه ایمنی سکوهاى ثابت واقع در فلات قاره (رم، ۱۹۸۸).
- کنوانسیون علامت‌گذاری مواد منفجره پلاستیکی به منظور تشخیص آنها (مونترال، ۱۹۹۱).

مجمع عمومی پنج کنوانسیون زیر رانیز منعقد کرده است.

- کنوانسیون بین‌المللی علیه گروگانگیری (۱۹۷۹)، که در آن کشورهای طرف موافقت می‌کنند گروگانگیری را با اقدام‌های مناسب مجازات کنند. آنها همچنین موافقت می‌کنند انجام

بعضی فعالیت‌ها را در سرزمین خود ممنوع کرده، اطلاعات را مبادله و جریان استرداد مجرمین یا دعاوی حقوقی کیفری را امکان پذیر سازند. اگر کشوری طرف خلافکاری را تحویل ندهد، باید پرونده را برای تعقیب جزایی به مسئولان خود تسلیم کند.

دیوان کیفری بین‌المللی

(www.icc-cpi.int)

اندیشه تشکیل دیوان بین‌المللی دائمی برای تعقیب جنایات‌ها علیه بشریت، نخستین بار در سازمان ملل در چارچوب تصویب کنوانسیون کشتار جمعی ۱۹۴۸ مورد توجه قرار گرفت. اختلاف عقاید سال‌ها مانع از تحولات و پیشرفت‌های بیشتر می‌شد. مجمع عمومی ۱۹۹۲ کمیسیون قانون بین‌المللی را هدایت کرد پیش‌نویس قانون موضوعه را برای چنین دادگاهی آماده کند. قتل‌عام‌ها در کامبوج، یوگسلاوی سابق و رواندا نیاز به آن را بیشتر کرد.

دیوان کیفری بین‌المللی که بر مبنای اساسنامه رم دیوان کیفری بین‌المللی (www.un.org/law/icc)، تشکیل و ۱۷ ژوئیه ۱۹۹۸ در کنفرانس تام‌الاختیار رم به تصویب رسید، برای تعقیب افرادی که مرتکب کشتار جمعی، جنایات‌های جنگی و جنایات علیه بشریت می‌شوند، صلاحیت دارد. این دادگاه همچنین برای رسیدگی به جنایت تجاوز، هنگامی که در مورد تعریف چنین جنایتی توافق وجود داشته باشد، صلاحیت قانونی خواهد داشت. اساسنامه اول ژوئیه ۲۰۰۲ به اجرا در آمد و ۱۰۴ کشور تا ژانویه ۲۰۰۷ به آن متعهد شده بودند.

این دیوان ۱۸ قاضی دارد که کشورهای طرف برای یک دوره محدود به ۹ سال انتخاب می‌کنند. مورد استثناء این است که هر قاضی باید تا تکمیل هر محاکمه یا استینافی که از قبل شروع شده مقامش را حفظ کند. دو قاضی آن نمی‌توانند از یک کشور باشند. رئیس دیوان قاضی فیلیپه کرش (از کانادا) است؛ دادستان آن لویس مورر نو او کامپو (از آرژانتین)؛ و بایگان و مسئول ثبت آن برونو کاتالا (از فرانسه) است.

مقر دیوان کیفری بین‌المللی در لاهه، هلند است هزینه‌های بودجه‌ای ۲۰۰۶ آن ۶۴/۷ میلیون یورو بود. تا اوت ۲۰۰۷ چهار پرونده در دفتر ثبت دعاوی حقوقی خود داشت که تعقیب جنایات جنگی و جنایات علیه بشریت در منطقه دارفور سودان از جمله آن‌ها بود.

- کنوانسیون ایمنی پرسنل سازمان ملل و نهادهای وابسته به آن (۱۹۹۴) که پس از حمله‌های بسیار به کارکنان سازمان ملل در مناطق مختلف که منجر به جرح و مرگ شد، به تصویب مجمع عمومی رسید.
- کنوانسیون بین‌المللی برای پیشگیری از بمباران‌های تروریستی (۱۹۹۷). هدف این کنوانسیون این است کشورهای عضو را موظف کند اگر بمب‌گذاران تروریستی تحت تعقیب را به کشوری که تقاضای استرداد آنان را کرده، تحویل نمی‌دهند این افراد را محاکمه کنند تا از «پناهگاه‌های امن» محروم شوند.
- کنوانسیون بین‌المللی برای پیشگیری از تامین مالی تروریسم (۱۹۹۹)، کشورهای طرف کنوانسیون را موظف می‌سازد افراد متهم به تامین مالی فعالیت‌های تروریستی را تعقیب یا مسترد دارند و بانک‌ها را ملزم می‌سازد مقرراتی برای شناسایی معامله‌های مشکوک وضع کنند.
- کنوانسیون بین‌المللی برای پیشگیری از اقدامات تروریستی هسته‌ای (۲۰۰۵) طیفی گسترده از اعمال و هدف‌های احتمالی، در موقعیت‌های بحرانی و پس از بحران را پوشش می‌دهد. این کنوانسیون همچنین تهدیدها و تلاش‌ها برای انجام یا مشارکت در چنین اعمالی، از جمله به عنوان همدست را شامل می‌شود. کنوانسیون، که تصریح می‌کند خلافکاران تحت پیگیری قرار گیرند یا به کشور خود برگردانده شوند، ۷ ژوئیه ۲۰۰۷ رسمیت یافت.
- مجمع عمومی در ۱۹۹۴/اعلامیه تدابیری برای حذف تروریسم بین‌المللی، و در ۱۹۹۶/اعلامیه متمم اعلامیه ۱۹۹۴/راتصویب کرد که همه اقدام‌ها و روش‌های تروریسم رابه عنوان اعمالی جنایی و غیرقابل توجیه در هر جا و به وسیله هر فرد، محکوم کرد. مجمع به کشورها تاکید کرد تدابیری

در سطوح ملی و بین‌المللی برای حذف تروریسم بین‌المللی به عمل آورند.

کمیته ویژه‌ای که مجمع عمومی در ۱۹۹۶ تشکیل داد در حال حاضر مشغول مذاکره درباره کنوانسیون فرآگیر علیه تروریسم بین‌المللی است تا نواقص موجود معاهدات کنونی را رفع کند.

۲۸ سپتامبر ۲۰۰۱، پس از حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر به ایالات متحده، شورای امنیت کمیته ضد تروریسم خود را تشکیل داد. این کمیته از جمله وظایف خود، بر اجرای قطعنامه ۱۳۷۳ (۲۰۰۱) شورا نظارت می‌کند که تعهداتی خاص را به کشورهای عضو تحمیل کرد. از جمله این تعهدات: جنایت به حساب آوردن فعالیت‌های وابسته به تروریسم، از جمله ارائه کمک برای انجام آنها؛ خودداری از تامین مالی و دادن پناهگاه امن به تروریست‌ها؛ و مبادله اطلاعات درباره گروه‌های تروریستی است. www.un.org/sc/ctc

استراتژی جهانی ضد تروریسم سازمان ملل در ۱۹ سپتامبر ۲۰۰۶ آغاز شد. مجمع عمومی در ۸ سپتامبر آن را به اتفاق آرا تصویب کرده بود. استراتژی، بر اساس این باور بنیادی که تروریسم در همه شکل‌های آن غیرقابل قبول است و هرگز نمی‌تواند موجه باشد، مجموعه تدابیر دقیق و مشخصی را برای برخورد با تروریسم در تمام جنبه‌های آن، در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی ارائه می‌دهد. www.un.org/terrorism

اطلاعات بیشتر درباره اقدام سازمان ملل علیه تروریسم با ورود به «تروریسم» در صفحه «News Focus» آن از UN News Service در دسترس است. (www.un.org/News/dh/infocus)

سایر مسائل حقوقی

مجمع عمومی اسناد حقوقی درباره مسائل گوناگون دیگری تصویب کرده است. از جمله این اسناد: کنوانسیون بین‌المللی علیه استخدام، استفاده، تامین مالی و آموزش مزدوران (۱۹۸۹)؛ مجموعه اصول برای حمایت از کلیه افرادی که تحت هر شکل بازداشت یا زندان هستند (۱۹۸۱)؛ و اعلامیه مربوط به افزایش تاثیر اصل خودداری از تهدید یا استفاده از زور در روابط بین‌المللی (۱۹۸۷).

مجمع عمومی اسناد بین‌المللی بسیاری به توصیه کمیته ویژه مربوط به منشور ملل متحد و تقویت نقش سازمان تصویب کرده است که ۱۹۷۴ به وسیله مجمع تشکیل شد. این اسناد شامل مقررات الگوی سازمان ملل برای حل اختلاف‌ها بین کشورها (۱۹۹۵)؛ اعلامیه مربوط به افزایش همکاری بین سازمان ملل و ترتیبات یا کارگزاری‌های منطقه‌ای در زمینه حفظ صلح و امنیت بین‌المللی (۱۹۹۴)؛ اعلامیه مربوط به حقیقت‌یابی به وسیله سازمان ملل در زمینه حفظ صلح و امنیت بین‌المللی (۱۹۹۱)؛ اعلامیه پیشگیری و حذف اختلاف‌ها و موقعیت‌هایی که ممکن است صلح و امنیت بین‌المللی را به خطر اندازند و درباره نقش سازمان ملل در این زمینه (۱۹۸۸)؛ و اعلامیه درباره حل مسالمت‌آمیز اختلاف‌های بین‌المللی (۱۹۸۲) است.

بر اساس ماده ۱۰۲ منشور ملل متحد هر موافقت نامه بین‌المللی به وسیله هر کشور عضو به ثبت می‌رسد باید در دبیرخانه سازمان ملل ثبت شده و از سوی آن انتشار یابد. دفتر امور حقوقی سازمان ملل مسئول ثبت و انتشار معاهدات است و مجموعه معاهدات سازمان ملل را، که محتوی متن بیش از ۶۰ هزار معاهده و اطلاعات مربوطه است، منتشر می‌کند. این دفتر وظایف دبیرکل را به عنوان امانت‌دار معاهدات چندجانبه نیز انجام می‌دهد. دفتر، در این نقش، وضعیت

بیش از ۵۳۰ معاهده چندجانبه مهم در حال انتشار، معاهدات چندجانبه سپرده شده نزد دبیرکل را، که روزانه در فورمت الکترونیک به روز می‌شود و در مجموعه معاهدات سازمان ملل در اینترنت در دسترس است، حفظ می‌کند. <http://untreaty.un.org> اطلاعات فوق به صورت چاپی نیز موجود است و هر سال به چاپ می‌رسد.

